

Квасниця Оксана Василівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, ЗУНУ, м. Тернопіль

Драчук Надія Ігорівна

студентка гр. ФФзм-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Новітні трансформації суспільного розвитку значно вплинули на систему професійної освіти в Україні, оскільки більш виразно виявився запит суспільства на генерацію нової економічної, професійної та інтелектуальної еліти, розвиток інноваційних управлінських технологій, посилення співпраці між партнерами соціального діалогу. Ці процеси стимулювали оновлення змісту професійної освіти і навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, започаткували процес оптимізації мережі закладів професійно-технічної освіти, потребували зміцнення фінансового, кадрового та управлінського забезпечення професійної освіти; імплементацію нових механізмів взаємодії з економічними структурами, урахування тенденцій ринку праці щодо формування компетентнісних вимог до кваліфікованих робітників, інших питань підготовки та підвищення кваліфікації робітників [4].

Незважаючи на різновекторні зміни, які спостерігаються у професійній освіті в сучасних умовах, загалом можна виокремити кілька ключових тенденцій її розвитку, які розглянемо більше детально:

– гуманізація професійної освіти, яка полягає у превалюванні духовно-етичних цінностей при підготовці робітничих кадрів, посиленні уваги до питань формування усебічно розвиненої, успішної особистості, яка має чітко виражену громадянську позицію, здатна обрати власну освітню траєкторію, відповідально ставитись до розвитку власної кар'єри, результатів своєї діяльності. Гуманізація професійної освіти передбачає також, що кваліфіковані робітники будуть здатні до підприємництва та самозайнятості, швидкої адаптації до змін на ринку праці, самонавчання та здобуття нових знань відповідно до змін кваліфікаційних вимог. Не менш важливою ознакою гуманізації професійної освіти є увага до здобуття майбутніми кваліфікованими робітниками так званих soft-skills (м'яких навичок), зокрема креативного мислення та вирішення нестандартних ситуацій, роботи в команді та розподілу повноважень між її членами, навичок комунікації [1]. На думку В. Радкевич, гуманізація професійної освіти також виявляється через посилення у ній соціокультурної складової, що закладає підґрунтя для розвитку інноваційного потенціалу особи, її спроможності до нестандартного мислення, засвоєння індивідом нових форм суспільного і громадського життя в умовах змін у зовнішньому середовищі життєдіяльності людини. Імплементація цієї компоненти, на думку В. Радкевич, реалізується через наступні напрями: «посилення гуманітарного складника в програмах навчальних предметів через висвітлення важливих аспектів знань про людину як особистість; організацію

особистісно орієнтованого навчального процесу відповідно до індивідуальних здібностей, можливостей і творчого досвіду учнівської молоді, використання сучасних технологій навчання (педагогічних і виробничих); забезпечення гуманістичної основи відносин в освітньому і виробничому середовищах, що сприяє створенню ситуації успіху, співтворчості, а також психологічно комфортних і безпечних умов для оволодіння знаннями й уміннями, способами підвищення професійної кваліфікації майбутніх кваліфікованих фахівців» [2];

– демократизація управління професійною освітою, що виявляється у передачі управлінських повноважень у цій сфері на регіональний рівень. Серед іншого, демократизація професійної освіти втілюється в активізації співпраці закладів професійного навчання з бізнес-структурами, органами місцевої влади та місцевого самоврядування для узгодження навчальних програм, урахування потреб ринку праці при підготовці фахівців певних професій. Окреме місце серед виявів демократизації управління професійною освітою займає створення при обласних радах регіональних професійних рад, які покликані вирішувати складні питання щодо обсягів регіонального замовлення на підготовку кадрів робітничих професій, оптимізації мережі закладів професійної освіти відповідно до наявних демографічних тенденцій у регіоні. Імплементация демократичних підходів до управління професійною освітою супроводжується автономізацією закладів професійної освіти, запровадженням прогресивних схем фінансування підготовки робітничих кадрів, об'єктивізацією контролю за якістю освітніх послуг у сфері професійної освіти за рахунок передачі цих повноважень до незалежних структур (Національного агентства забезпечення якості освіти). На думку В. Радкевич, демократизація управління професійною освітою пронизує усі аспекти функціонування цього напрямку освіти, зокрема веде до становлення «нової філософії управління на основі формування організаційної культури педагогічних кадрів з визначеною системою поглядів, цінностей та ідей» [3]. Ця організаційна культура тісно пов'язується із стратегічними цілями розвитку закладу професійної освіти та механізмом їхнього досягнення. Відповідно, це стимулює у педагогічного колективу закладу професійної освіти ініціативність, спрямовує їхню роботу на досягнення індивідуальних та колективних цілей, що важливо для розбудови трудової кар'єри [3];

– безперервність освіти, що є відповіддю на посилення нестабільності суспільного розвитку та виявляється у «наступності усіх рівнів професійної підготовки з орієнтацією на вимоги ринку праці та норми Національної рамки кваліфікацій» [5]. Узгодженість рівнів професійної підготовки стає можливою завдяки дотриманню варіативного, особистісно розвивального змісту навчання та технологій підготовки кваліфікованих робітників. Безперервність освіти створює передумови для активного впровадження таких форм професійної підготовки, як неформальна та інформальна освіта впродовж усього трудового життя. Орієнтація закладів професійної освіти на безперервність підготовки веде до трансформації їх освітнього середовища, яке стає більш відкритим та інклюзивним, передбачає тісний контакт з бізнес-структурами, мотивує до здобуття нових знань та навичок, самонавчання, самодисципліни та здатності

до виконання різних професійних та соціальних обов'язків. Безперервність освіти також розширює можливості майбутніх фахівців щодо здобуття кількох професій різного профілю в різних закладах професійної освіти на основі урахування здобутих знань на нижчих рівнях професійної підготовки [5]. У зв'язку з цим, актуалізується питання розширення спектру компетенцій, якими володіє кваліфікований робітник, адже в умовах гнучкості виробничих процесів він повинен вміти швидко адаптуватись до виконання нових трудових функцій. В сучасному світі, як зазначає В. Радкевич, зростає затребуваність робітника, який «володіє двома, трьома і більше професіями та видами робіт й упродовж всієї трудової діяльності цілеспрямовано підвищує свою кваліфікацію» [2]. Це стає можливим за рахунок запровадження практики формування індивідуальної освітньої траєкторії, яка передбачає здобуття різного спектру кваліфікаційних характеристик, необхідних робітнику для конкурентоспроможності на ринку праці, а також організації власної справи;

– в основі тенденції до стандартизації професійної освіти лежить низка принципів професійного навчання: системності та гнучкості, індивідуального підходу, безперервності навчання, орієнтації на результат, тобто здатності до здійснення певної професійної діяльності. «Нові стандарти професійної освіти розробляють відповідно до рівнів Національної рамки кваліфікацій, вимог кваліфікаційних характеристик або професійних стандартів за їх наявності (затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій)» [6]. Процес стандартизації професійної освіти має вагомим значення для реалізації єдиної політики держави у царині професійної освіти і формування єдиного освітнього простору нашої країни. Виявами цих процесів є: забезпечення еквівалентності професійної освіти у різних регіонах та визнання документів про освіту; уніфікація змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників різними закладами професійної освіти; застосування компетентнісного підходу і єдиної термінології у сфері професійної освіти. На основі стандартів професійної освіти відбувається розробка освітніх програм, складання навчальних планів, а також формування навчально-методичного забезпечення (навчальних курсів, методичних розробок, інформаційних програмних матеріалів та ін.), стандартів оцінювання знань та вмінь здобувачів професійної освіти, профорієнтаційна робота та проектування професійної кар'єри. Побудовані на компетентнісному підході стандарти професійної освіти повинні мати прогресивний характер, тобто бути орієнтованими на урахування змін до вимог професійної діяльності кваліфікованих робітників, забезпечувати підвищення якості професійної освіти, здатність випускників оперативно вирішувати складні завдання, які виникають в рамках реалізації професійних компетенцій [5];

– технологізація освітніх послуг, яка передбачає застосування новітніх технологій, обладнання та матеріалів в процесі навчання, а також впровадження інноваційних педагогічних технологій, зокрема контекстного, дистанційного та дуального навчання, проектного підходу [5]. Такі освітні інновації реалізуються в навчально-практичних центрах, заснованих в рамках проведення реформи

професійної освіти. Це сприяє формуванню у здобувачів професійної освіти комплексного уявлення про професійну діяльність, вироблення у них якостей проектування, планування трудового процесу, забезпечення його ресурсами, самостійної постановки завдань та їхнього досягнення. Важливість тенденції до технологізації професійної освіти пояснюється тим, що розвиток технологій прискорюється у таких напрямках, як біоенергетика, «зелені» технології, енергоефективність, роботизація, і робітники мають бути підготовленими до цих новацій. Майбутні фахівці повинні володіти навичками застосування дієвих методів та прийомів вирішення нестандартних проблем, виявляти кваліфікаційну та психологічну готовність до цього, враховувати дію екологічного чинника при провадженні професійної діяльності;

– проникнення інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя актуалізує тенденцію до цифровізації професійної освіти, що виявляється: у широкому використанні інформаційних ресурсів в освітньому процесі; розвитку онлайн-навчання за допомогою освітніх інтернет-платформ з матеріалами для підготовки студентів та підвищення кваліфікації викладачів; «створенні SMART-комплексів навчальних дисциплін; розробці програмного забезпечення для управління проектною діяльністю і комунікації суб'єктів освітнього процесу в соцмережах; використанні симуляцій реального виробничого середовища на основі програмно-підтримувального принципу навчання; розробці цифрових профілів студентів для фіксування засвоєних компетентностей тощо» [7];

– економізація професійної освіти, яка виявляється у зміщенні уваги у її фінансуванні на користь місцевих бюджетів, посиленні уваги до проблематики фінансової грамотності здобувачів професійної освіти, підвищенні ролі ресурсів приватних структур у забезпеченні розвитку професійної підготовки робітників. Як зазначає В. Радкевич, «наслідки «крафтової» революції зумовили посилення конкуренції між потужними компаніями (мас-маркети) та значною кількістю малих підприємств, які з'явилися внаслідок їх розпаду» [3]. Внаслідок цього, зростає актуальність набуття майбутніми кваліфікованими робітниками навиків ведення власної справи, компетенцій у сфері малого підприємництва, залучення фінансових ресурсів та вміння ними грамотно управляти. Це зумовлює потребу впровадження у навчальний процес професійної освіти навчальних дисциплін, які спрямовані на здобуття знань і навиків ведення підприємницької діяльності, зокрема фінансового планування при веденні власної справи, оподаткування, пошуку і залучення фінансових ресурсів та ін.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2027 року, важливе місце у розвитку цих освітніх послуг займає «активізація державно-приватного партнерства; впровадження механізмів стимулювання роботодавців до участі в освітньому процесі; створення умов для розвитку дуальної форми здобуття освіти; залучення до професійного навчання кваліфікованих працівників з виробництва та сфери послуг; визнання результатів неформальної та інформальної освіти, повних і часткових професійних кваліфікацій; популяризація професійної освіти серед учнівської молоді та дорослих, планування їхнього професійного

розвитку та кар'єри» [1]. Активізація співпраці між бізнесом та закладами професійної освіти дає можливість впровадити маркетингове управління у професійному навчанні, більш об'єктивно враховувати інтересів роботодавців при підготовці кваліфікованих фахівців з різних професій. Одним із виявів такої співпраці є створення навчально-виробничих центрів бізнес-структур при закладах професійної освіти, де майбутні робітники та педагогічний колектив мають можливість отримати інформацію про інноваційні технології і матеріали, оволодіти сучасними виробничими та управлінськими технологіями. Завдяки цьому досягається синергетичний ефект співпраці: з одного боку, навчальні заклади швидко реагують на вимоги ринку праці, готуючи більш кваліфікованих робітників, які володіють необхідними інноваціями; з іншого боку, соціальні партнери зі сторони бізнесу сприяють підвищенню кваліфікації педагогічного складу, зміцненню матеріальної бази закладів професійної освіти [5].

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-p>.

2. Радкевич В. Професійна та фахова передвища освіта: інноваційний контекст змін. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: зб. матер. XII звіт. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-19 берез. 2018 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / За заг. ред. В. О. Радкевич. К.: ПТО НАПН України, 2018. С. 20-24.*

3. Радкевич В. Сучасні тенденції розвитку професійної освіти. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти. Матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (14 травня 2020 р., м. Глухів). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 61-66.*

4. Радкевич В. О. Науково-педагогічний аналіз реформування професійно-технічної освіти на початку незалежності української держави (1991-2000 рр.). *Професійна педагогіка. 2019. № 2. С. 142-153.* URL: doi.org/10.32835/2223-5752.2019.19.142-153

5. Радкевич В. О. Принципи модернізації професійно-технічної освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. Умань: ПП Жовтий, 2011. Вип. 3. С.331-337.*

6. Радкевич В. О., Лузан П. Г., Кравець С. Г. Стандартизація професійної освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України): зб. наук. праць. К.: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 259-267.*

7. Радкевич О. П. Програмне забезпечення управління проектами у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна педагогіка. 2019. № 2. С. 124-132.* URL: http://lib.iitta.gov.ua/4347/1/Принципи_модернізації_професійно-технічної.pdf